

TRESTNĚPRÁVNÍ OCHRANA ZVÍŘAT (ŽIVOČICHŮ) LUCIE POKORNÁ

Ministerstvo životního prostředí, ČR

Abstract in original language

Příspěvek stručně analyzuje nástroje, které poskytuje k ochraně zvířat (živočichů) české trestní právo. Rekapituluje dosavadní právní úpravu a především se věnuje nové právní úpravě, která byla přijata v návaznosti na implementaci směrnice 2008/99/ES o trestněprávní ochraně životního prostředí a jenž vstoupí v nejbližších týdnech v účinnost.

Key words in original language

trestní právo, živočich

Abstract

The paper briefly analyzes the legal tools of Czech criminal law protection of animals. It sums up the current legislation and especially deals with the new legislation which was adopted in connection with with the implementation of Directive 2008/99/EC on the protection of the environment and which is ready to enter into force.

Key words

criminal law, animal

Proč by se mělo na Dnech práva 2011 mluvit o trestněprávní ochraně zvířat (živočichů)

Mezi významné nástroje ochrany zvířat (živočichů) patří samozřejmě také prostředky, které poskytuje trestní právo. Jedná se o právní nástroje stojící na pomyslném vrcholku pyramidy možných způsobů ochrany proti jednání, které je pro zvířata (živočichy) nežádoucí. Prostředky trestního práva je třeba chápat jako ultima ratio a reagovat jimi na protiprávní jednání až v krajních případech, v souladu se zásadou subsidiarity trestní represe. Zároveň je však zřejmé, že s ohledem na četnost i závažnost některých činů namířených proti zvířatům (živočichům), se bez těchto prostředků zřejmě již nelze obejít.

Tento příspěvek si klade za cíl se stručně ohlédnout za vývojem dosavadní české právní úpravy na tomto poli, s přihlédnutím k evropskému kontextu, a zevrubněji analyzovat nástroje, které obsahuje platné znění trestního zákoníku. Důvod, proč by měl právě takový příspěvek na Dnech práva 2011 zaznít, je podle mého názoru nasnadě. V polovině listopadu 2011 vstoupila v platnost a 1. prosince 2011 nabyla účinnosti zatím nejrozsáhlejší novela zákona

č. 40/2009 Sb., trestní zákoník („trestní zákoník“ nebo také „nový trestní zákoník“), která se podstatným způsobem dotýká také hlavy osmé, upravující Trestné činy proti životnímu prostředí, a přináší některé poměrně závažné změny skutkových podstat, které k ochraně zejména živočichů trestní zákoník nabízí. Zároveň můžeme v těchto dnech sledovat osud doslova revolučního zákona o trestněprávní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, který, shodou okolností taktéž v polovině listopadu 2011, vetoval prezident republiky a jenž tak čeká na opětovné hlasování v Poslanecké sněmovně. Mezi trestné činy podle tohoto zákona (tj. trestné činy, kterých se může dopustit také právnická osoba), budou patřit všechny trestné činy týkající se životního prostředí¹, včetně těch upravených či nově zaváděných zmiňovanou novelou trestního zákoníku.

Příspěvek se, s ohledem na téma konference, zaměří (v nestejně míře podrobnosti) především na tři okruhy problémů. Prvním z nich bude podoba a aplikovatelnost obecných skutkových podstat, které trestní zákoník (stejně jako dřívější trestní zákon) poskytuje pro ochranu životního prostředí a jeho složek jako takových, neboť tyto skutkové podstaty mohou nepřímo sloužit též k ochraně zvířat (živočichů). Druhým a třetím okruhem pak budou trestné činy, které byly konstruovány výlučně k ochraně zvířat (zejm. Týrání zvířat a Pytláctví), resp. živočichů (zejm. Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami, Odnímání nebo ničení živočichů a rostlin).

Pojmům „zvíře“ a „živočich“, jejich shodným a rozdílným rysům, byl v dosavadní odborné literatuře² a ostatně i na Dnech práva 2010 i 2011³ věnován dostatek prostoru. Pro účely tohoto příspěvku se tak omezím jen na konstatování, že pojem „zvíře“ je v českém právním řádu, oproti pojmu „živočich“, chápán jako pojem užší, vztahující se pouze na obratlovce (s výjimkou člověka) a je používán spíše v těch předpisech, které jsou zaměřeny na ochranu nikoliv druhů, ale jedinců zvířat (zejm. zemědělské a veterinární předpisy)⁴. Legální definici,

¹ Nikoliv však všechny trestné činy z hlavy VIII. trestního zákoníku.

² Např. STEJSKAL, Vojtěch. *Recentní právní úprava nakládání se zvířaty v rámci lidské péče* in Člověk a zvíře – v zajetí či v péči? Aktuální právní a věcné otázky nakládání se zvířaty. Ed. STEJSKAL, Vojtěch; LESKOVJAN, Martin. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010, s. 8 – 24. ISBN 978 80-87146-33. (a také další příspěvky v tomto sborníku).

³ Zejm. viz příspěvky JUDr. Hany Müllerové, Ph.D. a doc. JUDr. Ing. Milana Pekárka, CSc.

⁴ Závěry převzaty z MÜLLEROVA, Hana. *Zvíře jako objekt právních vztahů* in Dny práva – 2010 – Days of Law, 4. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity, The conference proceedings. Ed.: DÁVID, Radovan, SEHNÁLEK, David, VALDHANS, Jiří. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Brno, 2010. Str. 1916 - 1928. ISBN 978-80-210-5305-2.

relevantní i pro trestněprávní úpravu, obsahuje ustanovení § 3 písm. a) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů, podle něhož zvířetem je každý živý obratlovec, kromě člověka, nikoliv však plod nebo embryo. Pojem „živočichů“ definován není, lze však vycházet z pojmů „volně žijící živočichů“ a „živočichů odchovaných v lidské péči“, zavedených v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, které jasně ukazují na fakt, že se jedná o jedince jakéhokoliv živočišného druhu. Trestněprávní úprava na tuto terminologickou dichotomii navazuje, trestné činy směřující k ochraně zvířat a živočichů stojí vedle sebe a tvoří trestněprávní koncovku pro jednotlivé povinnosti stanovené příslušnými veřejnoprávními předpisy.

Stručný přehled vývoje trestněprávní ochrany zvířat (živočichů) v českém právním řádu

Na úvod, ještě než bude věnován prostor naznačeným třem okruhům problémů, by bylo pro lepší orientaci v dalším textu více než vhodné zmínit ve stručnosti nejvýznamnější milníky, které lze vysledovat ve vývoji trestněprávní ochrany zvířat (živočichů) v českém právním řádu.

Je všeobecně známo, že cílená ochrana životního prostředí prostředky trestního práva se v našem právním řádu objevila teprve po roce 1989, ačkoliv již před tímto datem bylo možno v omezené míře využít k ochraně zvířat (živočichů) podle zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon (dále také jako „trestní zákon“ či „starý trestní zákon“) vybrané skutkové podstaty trestných činů hospodářských, zejm. trestného činu Poškození majetku v socialistickém vlastnictví (v úmyslné či nedbalostní formě)⁵. Teprve na počátku roku 1990 byly zákonem č. 159/1989 Sb. do trestního zákona včleněny skutkové podstaty dvou trestných činů, jejichž druhovým objektem bylo životní prostředí – šlo o úmyslnou a nedbalostní formu trestného činu Ohrožení životního prostředí (§ 181a a § 181b)⁶. Obě skutkové podstaty byly formulovány poměrně povšechně, využívaly velice obecné pojmosloví („vážně ohrozí životní prostředí“, „úmyslně vydá životní prostředí v nebezpečí

⁵ Viz ustanovení § 136 a § 137 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění platném až do 1.7 1990), v omezené podobě byly využívány též další trestné činy. – Blíže viz DAMOHORSKÝ, Milan (ed.). *Právo životního prostředí*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. Str. 71. ISBN 80-7179-747-2.

⁶ „Kdo vážně ohrozí životní prostředí tím, že poruší zvláštní předpisy o tvorbě a ochraně životního prostředí týkající se ovzduší, vod, půdy, ochrany živočichů nebo rostlin nebo nakládání s jadernými nebo radioaktivními, toxickými nebo nebezpečnými biologickými materiály (ohrožení životního prostředí)...“ – později bylo ustanovení modifikováno (zákonem č. 175/1990 Sb., s účinností od 1. července 1990): „Kdo úmyslně vydá životní prostředí v nebezpečí závažného poškození tím, že poruší předpisy o ochraně životního prostředí a hospodaření s přírodními zdroji (ohrožení životního prostředí)...“.

závažného poškození“), aniž by navazovaly na právní předpisy práva životního prostředí, v té době zatím většinou neexistující, v praxi tak nebyly příliš čteně využívány. Začlenění těchto dvou skutkových podstat do trestního zákona však nepochybně mělo značný hodnotový význam, neboť poprvé přiznaly životnímu prostředí postavení zájmu chráněného trestním právem. V nadcházejících letech pak v trestním zákoně postupně přibývaly jednotlivé speciální skutkové podstaty, schopné již mnohem účinněji zajistit trestněprávní ochranu zvířat (živočichů). Trestný čin Týrání zvířat (§ 203)⁷ byl do trestního zákona včleněn s účinností od 1. ledna 1992 zákonem č. 557/1991 Sb., trestný čin Pytláctví (§ 178a)⁸ pak přesně o dva roky později zákonem č. 290/1993 Sb.

Zcela zásadní význam pro ochranu živočichů měla změna trestního zákona provedená zákonem č. 134/2002 Sb. s účinností od 1. července 2002. Touto novelou byly opět upraveny obecné skutkové podstaty úmyslné i nedbalostní formy trestného činu Ohrožení životního prostředí⁹, které získaly v podstatě tu podobu, v jaké (až na drobnější úpravy) byly zachovány i v novém trestním zákoníku, až do 30. listopadu 2011. Především pak byly do trestního zákona vloženy tři zcela nové trestné činy s jediným skupinovým nadpisem Neoprávněné nakládání s chráněnými a volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami (§ 181f až 181h)¹⁰. Oběma těmto zásadním změnám z roku 2002 bude dále v článku věnován značný prostor.

⁷ „Kdo týrá zvíře, ačkoliv byl za obdobný přestupek v posledním roce postižen nebo za takový čin v posledních dvou letech odsouzen... Kdo utýrá zvíře ...“

⁸ „Kdo neoprávněně loví zvěř nebo ryby, nebo ukryje, na sebe nebo jiného převede, nebo přechovává zvěř nebo ryby neoprávněně ulovené...“

⁹ „Kdo úmyslně znečistí nebo jiným způsobem poškodí půdu, vodu, ovzduší, les nebo jinou složku životního prostředí tím, že poruší předpisy o ochraně životního prostředí nebo předpisy o ochraně a využívání přírodních zdrojů a na větším území, na zvláště chráněném území nebo ve vodním zdroji, u něhož je stanoveno ochranné pásmo, ohrozí společenstva nebo populace volně žijících živočichů nebo planě rostoucích rostlin (poškození životního prostředí), nebo kdo úmyslně poškození životního prostředí zvýší nebo ztíží jeho odvrácení nebo zmírnění...“

¹⁰ „Kdo v rozporu s právními předpisy usmrtí, zničí, zpracovává, doveze, vyveze, proveze, přechovává, nabízí, zprostředkuje, sobě nebo jinému opatří jedince zvláště chráněného druhu živočicha nebo rostliny nebo exemplář ohroženého druhu a a) spáchá takový čin na více než padesáti kusech živočichů, rostlin nebo exemplářů, nebo b) dopustí se takového činu, přestože byl v posledních dvou letech pro přestupek obdobné povahy postižen nebo v posledních třech letech pro takový trestný čin odsouzen nebo potrestán, ... Stejně bude potrestán, kdo v rozporu s právními předpisy usmrtí, zničí, zpracovává, doveze, vyveze, proveze, přechovává, nabízí, zprostředkuje, sobě nebo jinému opatří exemplář druhu kriticky ohroženého nebo druhu přímo ohroženého vyhubením.“

Lze shrnout, že s ohledem na to, jak pozvolna a izolovaně jednotlivé skutkové podstaty trestných činů proti životnímu prostředí vznikaly a byly začleňovány do trestního zákona, nebylo možno očekávat, že budou dokonalé a bez obtíží aplikovatelné. Velká očekávání tudíž vzbuzovalo přijetí nového trestního zákoníku, který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 2010. Důvodem pro tyto naděje nepochybně byla především skutečnost, že dne 26. prosince 2008 vstoupila v účinnost směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES, ze dne 19. listopadu 2008, o trestněprávní ochraně životního prostředí (dále také jen jako „směrnice“), kterou bylo třeba ve lhůtě do 26. prosince 2010 implementovat do českého právního řádu a zdálo se tudíž být více než logické, že zákonodárce k tomu využije právě připravovaného nového trestního zákoníku. Tato očekávání však bohužel zůstala nenaplněna, transpozici směrnice nebyla v novém trestním zákoníku věnována žádná pozornost.

Trestné činy proti životnímu prostředí (v nejširším možném slova smyslu) byly v novém trestním zákoníku vyčleněny do samostatné hlavy osmé. Tato změna je všeobecně chápána jako velice žádoucí zdůraznění významu druhového objektu těchto trestných činů (tedy zájmu na ochraně životního prostředí). Nabízí se však otázka, zda všechny trestné činy nově zařazené do hlavy osmé jsou skutečně trestnými činy proti životnímu prostředí. Pochybovat lze zejména o skupině trestných činů zařazených v § 302 a následujících, které spíše míří k ochraně majetku (Neoprávněná výroba, držení a jiné nakládání s léčivy a jinými látkami ovlivňujícími užitkovost hospodářských zvířat, Šíření nakažlivé nemoci zvířat a další) či k ochraně zvířat jako takových – jako individuálních živých tvorů, se kterými by mělo být nakládáno jinak než s pouhou věcí (Týrání zvířat, Zanedbání péče o zvíře z nedbalosti). Je však třeba souhlasit s názorem, že vhodnější kategorie, kam by mohly být tyto trestné činy zařazeny, neexistuje¹¹. Na pomezí všech těchto subkategorií

„Kdo z nedbalosti poruší právní předpisy tím, že usmrtí, zničí, opakovaně doveze, vyveze nebo proveze, nebo sobě nebo jinému opatří jedince zvláště chráněného druhu živočicha nebo rostliny nebo exempláře ohroženého druhu ve větším rozsahu než padesáti kusů, nebo jedince druhu kriticky ohroženého nebo exemplář druhu přímo ohroženého vyhubením, ...“

„Kdo, byť i z nedbalosti, poruší právní předpisy nebo rozhodnutí správního úřadu tím, že odnímá z přírody volně žijící živočichy nebo planě rostoucí rostliny v takovém měřítku, že tím ohrožuje místní populaci těchto živočichů nebo rostlin, ...“

¹¹ Viz také STEJSKAL, Vojtěch. *Nový trestní zákon 2010* in *České právo životního prostředí*. Praha: Česká společnost pro právo životního prostředí, 2009. Ročník IX. Číslo (1) 25 Str. 43 – 50. ISSN 1213-5542; nebo HANÁK, Jakub. *Ochrana životního prostředí v trestním zákoníku – několik poznámek*. in *Trestní právo*. Praha: Novatrix, 2010. Ročník 2010. Číslo 11. Str. 13 – 17. ISSN 1211-2860.

chráněných zájmů (životní prostředí, majetek, respekt k živým tvorům) stojí trestný čin Pytláctví¹².

S výjimkou této pozitivní změny nový trestní zákoník ale skutečně mnoho nového (a tedy ani dobrého) do trestněprávní ochrany životního prostředí nepřinesl. Většina skutkových podstat v nově vytvořené hlavě osmé se obsahově překrývala s dosavadními trestnými činy podle starého trestního zákona¹³, textace jednotlivých ustanovení byla pouze ne příliš podstatně pozměněna. Částečně zpřísněn a přeformulován byl trestný čin Týrání zvířat, u něhož došlo ke zvýšení trestních sazeb. Několik nových trestných činů přibýlo. Za nejzajímavější z těchto nových trestných činů lze považovat trestný čin Zanedbání péče o zvíře z nedbalosti, tedy jakousi nedbalostní obdobu Trestného činu týrání zvířat. Nové znění získal též trestný čin Pytláctví (viz dále).

Za podle mého názoru nejpodstatnější změnu lze tedy považovat až onu již v samém úvodu článku vzpomínanou novelizaci trestního zákoníku provedenou zákonem č. 330/2011 Sb. (tzv. „zelenou novelu“ trestního zákoníku)¹⁴. Hlavním impulsem pro přijetí této novely byla nutnost implementovat výše zmíněnou směrnici. Již letný pohled na jednotlivá ustanovení „zelené novely“ však dává tušit, že nezůstalo jen u pouhé implementace, ale že má tato novela mnohem větší ambice a snaží se řešit i některé nedostatky dosavadní vnitrostátní právní úpravy v novém trestním zákoníku. Valná většina změn, ke kterým od 1. prosince 2011 dochází, má poměrně podstatný vliv na ochranu živočichů a částečně také na ochranu zvířat.

¹² Viz také rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2005, sp. zn. 8 Tdo 196/2005, který dospěl k zajímavému závěru, že „Z dikce § 178a odst. 1 tr. zák. je zřejmé, že objektem trestného činu pytláctví je ochrana přírody představovaná volně žijící zvěří a rybami. V této souvislosti je ochrana poskytována též právu myslivosti a výkonu rybářského práva, byť je omezena toliko na neoprávněný lov. Je také patrné, že v uvedené základní skutkové podstatě není vyjádřen majetkový charakter tohoto činu (majetkový znak obsahuje až jeho kvalifikovaná skutková podstata uvedená v odst. 2 cit. ustanovení). Chráněnými z tohoto důvodu nejsou jednotlivé ulovené kusy zvěře nebo ryb, ale ta část přírody představovaná uvedenými živočichy v ní žijícími, jejichž lov je regulován v souvislosti s výkonem práva myslivosti a rybářského práva. Proto zjišťování hodnoty zastřelených zvířat je pro posouzení formálních znaků skutkové podstaty nadbytečné a má význam toliko ve vztahu k hodnocení stupně společenské nebezpečnosti činu.“

¹³ Viz § 178a (Pytláctví), 181a až 181h (Ohrožení a poškození životního prostředí, Poškozování lesa těžbou, Nakládání s odpady, Neoprávněné nakládání s chráněnými a volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami), 191 a 192 (Šíření nakažlivé choroby – u domácích nebo jiných hospodářsky důležitých zvířat, u užitkových rostlin) a 203 (Týrání zvířat).

¹⁴ Zákon č. 330/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů. Viz novelizační body č. 28 až 34.

Obecné skutkové podstaty

Věnujme se nyní prvním ze tří naznačených okruhů – tedy obecným skutkovým podstatám obsaženým v ustanoveních § 181a a § 181b trestního zákona, resp. v § 293 a § 294 trestního zákoníku. Jelikož byly skutkové podstaty podle § 181a a § 181b trestního zákona přejaty téměř beze změny i do nového trestního zákoníku, platí závěry, které lze o nich učinit, beze zbytku též pro § 293 a § 294 trestního zákoníku, ve znění účinném do 30. listopadu 2011.

Jak již víme, obě obecné skutkové podstaty byly podstatným způsobem změněny v roce 2002. Tyto změny měly některé pozitivní aspekty, zejména opuštění dosavadní koncepce zjišťování výše újmy (značné újmy a újmy většího rozsahu), kterou předpokládaly kvalifikované skutkové podstaty tohoto trestného činu¹⁵. Celkově však nebylo možno považovat tuto novelizaci za příliš šťastnou a napomáhající k lepší aplikovatelnosti obou ustanovení. Oba trestné činy byly přejmenovány na „Ohrožení a poškození životního prostředí“, v rozporu s tímto novým nadpisem se však dle textu jednalo (pouze) o trestné činy poruchové, pouhé ohrožení chráněného zájmu (některé z vyjmenovaných složek životního prostředí) k trestnosti jednání nepostačovalo. Zároveň však bylo třeba, aby předmětným jednáním došlo k ohrožení společenstva nebo populace volně žijících živočichů nebo planě rostoucích rostlin. Dalo by se tudíž říci, že obě skutkové podstaty směřovaly spíše k ochraně rostlinstva a živočišstva než k ochraně životního prostředí jako celku nebo jeho složek. Obě skutkové podstaty byly formulovány tak komplikovaně, že je v praxi v zásadě nebylo možno naplnit, což je možné snadno demonstrovat např. na první základní skutkové podstatě úmyslného trestného činu (tedy podle § 181a odst. 1 trestního zákona, ve znění účinném od 1. července 2002)¹⁶.

Aby došlo k naplnění této skutkové podstaty, musela by fyzická osoba „úmyslně znečistit nebo jiným způsobem poškodit půdu, vodu, ovzduší, les nebo jinou složku životního prostředí“ a to „tím, že poruší předpisy o ochraně a využívání přírodních zdrojů“ a zároveň by tímto svým jednáním musela „ohrozit společenstva nebo populace volně žijících živočichů nebo planě rostoucích rostlin“, přičemž by k tomu ještě muselo dojít „na větším území, na zvláště chráněném území nebo ve vodním zdroji, u něhož je stanoveno ochranné pásmo“. Ačkoliv se na první pohled jeví, že takto formulovaná skutková podstata zajišťovala trestněprávní ochranu celé řadě zájmů, opak byl pravdou. Poškozením jedné složky životního prostředí (půdy, vody, ovzduší, lesa nebo jiné) muselo dojít k ohrožení části jiné složky životního

¹⁵ K některým otázkám souvisejícím se zjišťováním výše újmy viz také usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 11. 2001.

¹⁶ Blíže viz také ZICHA, Jiří. *Nový trestní zákoník – rozbor problematiky a návrh změn některých trestních činů proti životnímu prostředí*. Nepublikováno, určeno pro vnitřní potřebu MŽP.

prostředí (společenstev nebo populací), a to ještě na vymezeném území. Ani samotné vymezení území, na kterém by mělo dojít k ohrožení společenstev či populací, nebylo vystavěno logicky a nerespektovalo systematiku ochrany přírody a krajiny nastavenou zákonem č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Cíle druhové ochrany a zvláštní územní ochrany jsou rozdílné, zaměřují se na rozdílné chráněné hodnoty a vázat trestnost poškození společenstev či populací volně žijících živočichů nebo planě rostoucích rostlin na skutečnost, zda k němu dojde ve zvláště chráněném území či nikoliv, je důkazem nepochopení této základní premisy. Obdobný závěr lze učinit i pro vodní zdroj, tedy pro „povrchové nebo podzemní vody, které jsou využívány nebo které mohou být využívány pro uspokojení potřeb člověka, zejména pro pitné účely“, jejichž vztah k ochraně rostlin a živočichů je ještě méně pochopitelný. Dále lze tomuto znění vytýkat i další terminologické nepřesnosti či třeba ne příliš vhodné využití plurálu ve slovním spojení „ohrozí společenstva nebo populace“, které evokuje, že musí jít alespoň o dvě různá společenstva či populace. Někteří autoři podrobují odstavec 1 ještě plamennější kritice¹⁷, jiní se ovšem, možná trochu překvapivě, k žádnému z těchto argumentů nepřipojují¹⁸. Dalším teoreticky možným výkladem tohoto ustanovení, který by dával alespoň určitou naději na jeho aplikovatelnost v praxi, by mohl být ten, že odstavec uvádí dva způsoby spáchání trestného činu (poškození složek životního prostředí na základě porušení právních předpisů; ohrožení populací živočišných a rostlinných druhů v určitých územích). Není mi ovšem známo, že by bylo toto ustanovení v praxi takto někdy vyloženo.

Není zřejmě překvapením, že tyto trestné činy byly v praxi aplikovány jen několikrát. Statistika trestních oznámení podaných Českou inspekcí životního prostředí ukazuje, že v letech 2008 – 2010¹⁹ byla podána pouze dvě trestní oznámení s trestněprávní kvalifikací podle § 181a nebo § 181b trestního zákona (jeden případ), resp. § 293 či § 294 trestního zákoníku (taktéž jeden případ).

Vzhledem k velice malému počtu případů, které byly podle § 181a a § 181b trestního zákona řešeny nelze vyvozovat mnoho závěrů ani z judikatury. Jediným zajímavějším rozsudkem na tomto poli je usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 10. 2008, sp. zn. 8 Tdo 1152/2008, kde byl vysloven závěr, že „trestný čin ohrožení a poškození životního prostředí lze spáchat jen takovým poškozením životního prostředí, které odpovídá jeho legální definici podle § 181a odst. 1 a k němuž došlo porušením předpisů o ochraně životního

¹⁷ Viz ZICHA, Jiří. – op. cit.

¹⁸ Např. ŠÁMAL, Pavel; PÚRY, František.; RISMAN, Stanislav. *Trestní zákon: komentář*. 6. vydání. Praha: C.H. Beck, 2004. 721 s. ISBN 80-7179-896-7.

¹⁹ Údaje ČIŽP, k 31. 5. 2010 – za rok 2010 se tedy jedná jen o část roku.

prostředí nebo předpisů o ochraně a využívání přírodních zdrojů. Nestačí zde porušení jen jiných právních předpisů (např. zákona č. 361/2000 Sb., o silničním provozu), i kdyby v jeho důsledku došlo ke znečištění nebo jinému poškození půdy, vody, ovzduší, lesa nebo jiné složky životního prostředí (např. k úniku přepravovaných pohonných hmot do půdy a vodního toku po havárii nákladního automobilu z důvodu nepřiměřené rychlosti). Soud dále uvádí, že „podle okolností však není vyloučeno posoudit takové porušení jiného právního předpisu jako obecně nebezpečné jednání ve smyslu § 180 odst. 1 trestního zákona o trestném činu obecného ohrožení“.

Jak již bylo uvedeno, „zelená novela“ trestního zákoníku přinesla velice zásadní novelizaci ustanovení § 293 a 294. Důvodovou zprávou k zákonu bylo deklarováno, že úprava ustanovení § 293 a § 294 trestního zákoníku je nezbytná pro řádnou transpozici čl. 3 písm. a) směrnice, je však zřejmé, že revize tohoto ustanovení by byla potřebná i bez nutnosti dodržet transpoziční povinnost. Dosavadní znění těchto ustanovení odpovídalo ustanovením § 181a a § 181b trestního zákona, která byla do nového trestního zákoníku převzata v zásadě beze změn, se všemi nejasnostmi a nedostatky, výše podrobněji popsány. Nová úprava tak s vysokou pravděpodobností konečně umožní efektivnější postih poškození i ohrožení životního prostředí. Podmínky obsažené v první základní skutkové podstatě trestného činu poškození a ohrožení životního prostředí byly nově formulovány tak, aby byly v souladu se smyslem tohoto obecného ustanovení aplikovatelné na všechny objekty tohoto trestného činu (tj. na životní prostředí jako celek i na všechny jeho složky), nikoliv pouze na rostlinstvo a živočišstvo jako tomu bylo doposud. I nadále se jedná o skutkové podstaty s blanketní dispozicí, protiprávnost jednání pachatele je tak výslovně vyjádřena odkazem na příslušné právní předpisy. Nežádoucím stavem, k němuž musí protiprávní jednání pachatele vést, aby bylo trestným, je ohrožení či poškození životního prostředí jako celku nebo jeho jednotlivých složek určitým jednáním, které musí naplnit alespoň jednu ze tří alternativních podmínek. Pachatel se musí uvedeného jednání buď dopustit na větším území²⁰, nebo musí jít o jednání, kterým lze způsobit těžkou újmu na zdraví (ve smyslu § 122 odst. 1 trestního zákoníku) nebo smrt, nebo musí jít o jednání, kdy k odstranění jeho následků je třeba vynaložit náklady ve značném rozsahu, tj. musí jít o náklady alespoň ve výši 500.000,- Kč (podle ustanovení § 138 trestního zákoníku). Druhá základní skutková podstata trestného činu poškození a ohrožení životního prostředí („kdo úmyslně takové ohrožení nebo poškození životního prostředí zvýší nebo ztíží jeho odvrácení nebo zmírnění“) zůstává i po „zelené novele“ beze změn. Nově se však upravují okolnosti zvlášť přitěžující

²⁰ Ve smyslu výkladového ustanovení obsaženého v § 296 trestního zákoníku, tj. na území o rozloze nejméně tři hektary. V případě povrchových vod ve vodních útvech, s výjimkou vodních toků, se větším územím rozumí nejméně jeden hektar vodní plochy a u vodního toku nejméně dva kilometry jeho délky.

u tohoto trestného činu²¹. Obdobným způsobem jako úmyslná forma byl upraven také trestný čin Poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti (§ 294)²².

Lze jen doufat, že tyto změny přispějí skutečně k tomu, aby trestná činnost proti životnímu prostředí vč. zvířat a živočichů začala být skutečně efektivně postihována a potírána.

Ochrana živočichů

Teprve od roku 2002 lze datovat trestné činy zařazené do pomyslného druhého okruhu řešeného v tomto článku. Nově vložená ustanovení § 181f a § 181g umožnila stíhat jednání nebezpečná pro přežití ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a to nejen těch, které jsou vzácné a ohrožené v našem národním měřítku, ale i těch, které jsou ohrožené v celosvětovém měřítku a jejich ochrana je v České republice realizována prostřednictvím zákona č. 100/2004 Sb., o obchodování s ohroženými druhy rostlin a živočichů.

Chráněnými druhy rostlin a živočichů byly míněny především všechny zvláště chráněné druhy ve smyslu § 48 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ať už byly vyhláškou č. 395/1992 Sb. zařazeny podle stupně jejich ohrožení do kterékoliv kategorie. Je vhodné připomenout, že zvláště chránění živočichové jsou chráněni ve všech svých vývojových stádiích (viz ustanovení § 50 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny), chráněny jsou též mrtví jedinci těchto druhů, jejich části nebo výrobky z nich, u kterých je patrné z průvodního dokumentu, obalu, značky, etikety nebo z jiných okolností, že jsou vyrobeny z částí takového živočicha (viz ustanovení § 48 odst. 4 téhož zákona). Po vstupu České republiky do Evropské unie bylo nutno mezi chráněné druhy živočichů ve smyslu § 181f a § 181h trestního zákona započítat dále také ty druhy ptáků, které sice nebyly zařazeny do seznamů

²¹ Pozměňuje se znění okolnosti, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby tak, aby byla formulována stejně v případě úmyslné i nedbalostní formy tohoto trestného činu. Doplnuje se nová okolnost, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby – přísněji bude trestán ten, kdo spáchá takový čin v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch (tj. 500.000,- Kč, podle ustanovení § 138), resp. prospěch velkého rozsahu (tj. 5.000.000,- Kč). Tato změna vychází z praktických zkušeností s trestnou činností na úseku ochrany životního prostředí, kdy trestné činy páchané právě z takových důvodů se ukazují jako nejzávažnější.

²² S úpravou obecných skutkových podstat (nikoliv již však s ochranou zvířat a živočichů) úzce souvisí doplnění definičního ustanovení v § 296 o nový odstavec 3, který lze považovat za čistě transpoziční k čl. 3 písm. d) směrnice. V tomto ustanovení se stanoví, že poškozením nebo ohrožením půdy, vody, ovzduší nebo jiné složky životního prostředí se rozumí i protiprávní provozování zařízení, ve kterém jsou skladovány nebezpečné látky nebo je zde bez povolení podle jiného právního předpisu prováděna nebezpečná činnost.

ve vyhlášce č. 395/1992 Sb., ale podléhaly ochraně poskytované evropským právem. Konkrétně mám na mysli druhy přirozeně se vyskytující ve volné přírodě na evropském území členských států Evropské unie, pokud byly zařazeny do přílohy č. I směrnice č. 2009/147/ES, o ochraně volně žijících ptáků, anebo se jednalo o pravidelně se vyskytující stěhovavé druhy v příloze I neuvedené, na které se vztahuje čl. 4 odst. 2 této směrnice. „Exemplář ohroženého druhu“ je pak třeba vykládat v souladu s definicí obsaženou v nařízení Rady (ES) č. 338/97 ze dne 9. prosince 1996, o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi^{23, 24}.

Aby bylo jednání trestné, muselo k němu dojít na více než padesáti kusech rostlin, živočichů nebo exemplářů, nebo se muselo jednat o jednání opakované (pachatel musel být v posledních dvou letech pro přestupek obdobné povahy postižen nebo v posledních třech letech pro takový trestný čin odsouzen nebo potrestán). Počtu padesáti kusů mohlo být dosaženo i sčítáním – tedy mohlo jít i o kusy různých druhů, rostlin, živočichů i exemplářů. Zvýšená ochrana pak byla poskytována druhům rostlin a živočichů kriticky ohroženým a exemplářům druhů přímo ohrožených vyhubením, kde pro trestnost jednání postačovalo, aby byl spáchán na jediném kusu živočicha, rostliny či exempláře.

Vzhledem k velice širokému okruhu možných předmětů těchto trestných činů obsahovala úmyslná i nedbalostní skutková podstata poměrně dlouhý výčet různých jednání, kterými mohl být čin spáchán. Jednání spočívající v usmrcení, zničení, zpracovávání, přechovávání, nabízení, zprostředkování či opatření sobě nebo jinému by se mohlo týkat všech výše uvedených předmětů, jednání spočívající v dovozu, vývozu nebo převozu, pak zřejmě pouze exemplářů. Pojmy „doveze, vyveze, převeze“ tudíž bylo třeba chápat shodně s nařízením Rady (ES) č. 338/97 jako přesun přes hranice Evropské unie. Aby byl čin trestný, muselo jít o jednání „v rozporu s právními předpisy“. Ve světle výše zmiňovaného judikátu k § 181a odst. 1 trestního zákona je zcela zřejmé, že mohlo jít o jakékoliv předpisy, nejen tedy o zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, a zákon

²³ „Jakýkoliv živočišný nebo rostlinný jedinec, ať živý nebo neživý, patřící k některému z druhů zařazených do příloh A až D, jakákoli jeho část nebo odvozenina, ať tvoří součást jiného zboží či nikoli, jakož i jakékoli jiné zboží, u něhož je podle průvodních dokumentů, obalu nebo označení či etikety nebo jakýchkoli jiných příznaků patrné, že představuje nebo obsahuje části či odvozeniny živočichů nebo rostlin uvedených druhů, pokud takové části či odvozeniny nejsou vyňaty z působnosti ustanovení tohoto nařízení nebo ustanovení týkajících se přílohy, do které je dotýčný druh zařazen, a to vyznačením této skutečnosti v dotýčných přílohách.“

²⁴ Podrobný výklad viz STEJSKAL, Vojtěch. VILÍMKOVÁ, Veronika. *Zákon o obchodování s ohroženými druhy a předpisy související. Komentář*. 1. vydání. Praha: Linde, 2005. Str. 349 - 359. ISBN 80-7201-512-5.

č. 100/2004 Sb., o obchodování s ohroženými druhy rostlin a živočichů, či předpisy evropské.

Podobným způsobem byla konstruována také nedbalostní skutková podstata v ustanovení § 181g²⁵ trestního zákona, jediným podstatnějším rozdílem byl výčet jednání tvořících objektivní stránku tohoto trestného činu. Mezi jednání nebylo vůbec zařazeno zpracování, nabízení a zprostředkování. K dovozu, vývozu a provezení muselo pak dojít „opakovaně“.

I zde máme pro lepší představu o aplikovatelnosti těchto trestných činů k dispozici statistiku trestních oznámení podaných Českou inspekcí životního prostředí. V roce 2008 bylo podáno 13 a v roce 2009 potom 6 trestních oznámení s trestněprávní kvalifikací podle § 181f nebo § 181g trestního zákona. Za část roku 2010, pro kterou jsou dostupná data, to pak bylo 9 trestních oznámení s trestněprávní kvalifikací podle § 299 až § 300 trestního zákoníku. Ve všech zmiňovaných letech se jednalo především o činy spáchané na exemplářích ohrožených druhů.

Poměrně zajímavý je v souvislosti s těmito ustanoveními rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tz 36/2010 ze dne 10.8.2010 týkající se legislativní nepřesnosti, kterou obsahoval trestní zákon v ustanovení § 181f odst. 2. Soud řekl, že „zařazení živočicha v příloze A nařízení Rady ES č. 338/97 bez dalšího neznamená, že se jedná o druh ohrožený vyhubením“ a že je třeba zkoumat, zda je tento živočich zařazen současně také do přílohy I Úmluvy CITES, neboť „dispozice se živočichem nezařazeným rovněž v příloze I Úmluvy CITES nemusí naplňovat znak trestného činu neoprávněného nakládání s chráněnými a volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami podle § 181f odst. 2 TZ (ve znění účinném do 31. 12. 2009, od 1. 1. 2010 přečin neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami podle § 299 odst. 2 TZ) spočívající v tom, že se jedná o druh přímo ohrožený vyhubením“. Zákonodárce na tento rozsudek zareagoval legislativní změnou v zákoně o obchodování s ohroženými druhy²⁶.

Třetí ustanovení z této skupinky (§ 181h trestního zákona) mířilo k ochraně volně žijících živočichů před odnímáním z přírody. Zajímavé je, že se tato ochrana týkala všech volně žijících živočichů,

²⁵ Podrobněji viz STEJSKAL, Vojtěch. VILÍMKOVÁ, Veronika. – op. cit.

²⁶ V ustanovení § 2 písm. c) zákona se slova „právu Evropských společenství o ochraně ohrožených druhů⁵⁾“ nahrazují slovy „příloze A k přímo použitelnému předpisu Evropské unie o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi⁵⁾“ – příslušná novela zákona (sněmovní tisk č. 329) je v současné době (podzim 2011) projednávána Poslaneckou sněmovnou poté, co ji s pozměňovacími návrhy vrátil Senát k novému projednání.

nikoliv pouze zvláště chráněných druhů. Pro trestnost takového jednání muselo k odnímání dojít v takovém měřítku, že by tím byla ohrožena místní populace živočichů, protiprávnost jednání byla dána porušením právních předpisů (tedy zřejmě zejména ustanovení § 5, § 5a či § 56 zákona o ochraně přírody a krajiny) nebo rozhodnutí správních orgánů.

Nový trestní zákoník nepřinesl pro trestněprávní ochranu živočichů příliš mnoho změn. Zachoval všechny tři trestné činy, pouze každému z nich přiřadil vlastní nadpis (Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami, Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti, Odnímání nebo ničení živočichů a rostlin). Nejvýraznější změnou bylo zpřísnění podmínek vedoucích k naplnění trestného činu Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami, kdy nadále namísto dosavadních více než padesáti kusů nadále postačovalo, aby k jednání došlo na více než pětadvaceti kusech rostlin, živočichů nebo exemplářů. Vypuštěna naopak byla, zřejmě s ohledem na neexistenci centrální evidence přestupků a tudíž velice obtížnou zjistitelnost, alternativní podmínka spáchání činu opakovaně. Druhá základní skutková podstata pak byla formulačně zpřesněna.

Také tato tři ustanovení trestního zákoníku tak byla podstatně revidována teprve „zelenou novelou“. Tyto změny byly vyvolány především povinností důsledně transponovat směrnici, konkrétně její čl. 3 písm. f) až h). Ačkoliv některá jednání, která mají podle směrnice představovat trestné činy, již byla v trestním zákoníku obsažena, bylo tomu tak neúplně a poměrně nesystematicky ve vztahu k základním pramenům práva ochrany přírody a krajiny v ČR (zákon o ochraně přírody a krajiny, zákon o obchodování s ohroženými druhy). Smyslem navrhovaných změn tedy bylo především celkové zpřesnění předmětných ustanovení trestního zákoníku tak, aby odpovídala směrnici (tedy aby zahrnula všechna jednání směrnici požadovaná), a přitom navazovala na vžitou systematiku uvedených vnitrostátních, unijních i mezinárodních pramenů práva. Původní obsah § 301 byl včleněn do ustanovení § 299 a § 300, která tak nyní zahrnují komplexně druhovou ochranu přírody. Do ustanovení § 299 a § 300 byla doplněna některá jednání („odejme z přírody, poškodí, jinak zasáhne do přirozeného vývoje“), která jsou nyní obsažena v § 301 (což ovšem znamená, že před odnímáním z přírody budou nadále chráněny pouze zvláště chráněné druhy, nikoliv již všechny druhy rostlin a živočichů, jako tomu bylo podle § 301 ve znění před „zelenou novelou“). Velice významná je pak změna ve druhé základní skutkové podstatě tohoto trestného činu – dosavadní zvýšená ochrana poskytovaná druhům rostlin a živočichů kriticky ohroženým a exemplářům druhů přímo ohrožených vyhubením či vyhynutím, kde pro trestnost jednání postačovalo, aby byl spáchán na jediném kusu, byla rozšířena také na druhy silně ohrožené. Zcela nově byla do § 299 a § 300 doplněna ochrana populací volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a jejich biotopů – trestní zákon ani trestní zákoník toto zatím vůbec neobsahoval. Směrnice však v článku 3 písm. h) výslovně vyžaduje trestně postihovat každé protiprávní jednání, které

způsobí významné poškození stanoviště v chráněné lokalitě (ochrana biotopů) a ochrana populací se jeví jako nezbytná s ohledem na nutnost zajistit transpozici čl. 3 písm. f) směrnice.

Zbrusu nové znění získalo ustanovení § 301, a to jednak v souvislosti s nezbytnou transpozicí čl. 3 písm. h) směrnice, a dále s ohledem na skutečnost, aby byla zajištěna trestněprávní ochrana také dalším částem přírody, trestním právem doposud nechráněným, avšak stejně významným, jako jsou chráněné druhy živočichů a rostlin. Mezi ně patří památný strom, významný krajinný prvek, jeskyně, zvláště chráněné území, evropsky významná lokalita a ptačí oblast, jejichž poškození nebo zničení by mělo být (podobně jako je tomu u jednání uvedených v ustanoveních § 299 a § 300 směřující proti živočichům a rostlinám) v nejzávažnějších případech trestné.

I zde bude nepochybně velice zajímavé sledovat, jak budou nově formulovaná ustanovení v praxi aplikována a zda skutečně přispějí k účinnější ochraně biodiverzity.

Ochrana zvířat

Posledním tematickým okruhem, kterému bude věnován ne příliš rozsáhlý prostor, jsou trestné činy směřující k ochraně zvířat, tedy zejména trestný čin Týrání zvířat, jeho nedbalostní obdoba Zanedbání péče o zvíře z nedbalosti, trestný čin Pytláctví, a skupinka několika trestných činů, kterým by bylo možno pro zjednodušení říkat „veterinární“ (Neoprávněná výroba, držení a jiné nakládání s léčivy a jinými látkami ovlivňujícími užitek hospodářských zvířat, Šíření nakažlivé nemoci zvířat). S ohledem na omezený možný rozsah tohoto článku, na množství již existující zajímavé literatury týkající se trestného činu Týrání zvířat²⁷, i na skutečnost, že záměrem mého příspěvku bylo věnovat se především ustanovením trestního zákoníku dotčeným „zelenou novelou“, soustředím se dále v textu pouze na trestný čin Pytláctví.

Trestný čin Pytláctví, zcela nejfrekventovanější z trestných činů proti životnímu prostředí, se v trestním zákoně objevil poprvé s účinností od 1. ledna 1994, novelizován byl v letech 1998, 2005 a 2006, aby se nakonec ustálil na znění „Kdo neoprávněně loví zvěř nebo ryby, nebo ukryje, na sebe nebo jiného převede, nebo přechovává zvěř nebo ryby neoprávněně ulovené...“. Významnou změnu znamenalo pro tento trestný čin přijetí nového trestního zákoníku, který zcela zásadním způsobem pozměnil celou konstrukci tohoto trestného činu. Je už asi notoricky známé, že (s ohledem na příklon od materiálně formálního pojetí trestných činů v novém trestním zákoníku k pojetí formálnímu)

²⁷ Zajímavé postřehy viz např. ŠNEJDRLOVÁ, Zuzana. *Trestný čin týrání zvířat ve světle rozhodování soudů ČR* in *Člověk a zvíře – v zajetí či v péči? Aktuální právní a věcné otázky nakládání se zvířaty*. Ed. STEJKAL, Vojtěch; LESKOVJAN, Martin. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010, s. 104 – 108. ISBN 978 80-87146-33.

bylo slovo „loví“ nahrazeno slovem „uloví“, což implikovalo trestnost nikoliv lovu, ale až samotného ulovení zvěře či ryb, nadto v hodnotě nikoliv nepatrné. Samotný lov by tak po přijetí nového trestního zákoníku bylo zřejmě možno postihnout jen jako pokus trestného činu Pytláctví, ovšem pouze za předpokladu, že by se podařilo prokázat úmysl pachatele způsobit škodu stanovené výše²⁸. V odborné literatuře²⁹ lze ovšem narazit i na oponentní názory, které dovozují, že za lovení zvěře nebo ryb bylo možno považovat jakoukoliv činnost směřující ke skolení zvěře nebo chycení ryb, bez ohledu na to, že trestní zákoník užíval slova „uloví“.

Zákonodárce se po necelých dvou letech účinnosti tohoto znění skutkové podstaty rozhodl pro změnu a „zelená novela“ tak přinesla částečný návrat ke znění skutkové podstaty trestného činu Pytláctví, tak jak byl obsažen ve starém trestním zákoně. Trestní zákoník tak po této novele používá opět sloveso „loví“ v nedokonavém slovesném vidu, což zcela bezpochyby umožňuje trestní postih pachatele ještě předtím, než dojde k ulovení zvěře. Shodně se zákonodárcem se domnívám, že praxe ukázala, že trestní postih, tak jak byl doposud koncipován, nebyl dostatečný a nepředstavoval dostatečnou hrozbu pro pachatele takové činnosti, proto tuto změnu považuji za jednoznačně pozitivní a pro ochranu chráněného zájmu za velice přínosnou.

Literature:

DAMOHOŘSKÝ, Milan (ed.). Právo životního prostředí. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. Str. 71 – 75. ISBN 80-7179-747-2.

HANÁK, Jakub. Ochrana životního prostředí v trestním zákoníku – několik poznámek. in *Trestní právo*. Praha: Novatrix, 2010. Ročník 2010. Číslo 11. Str. 13 – 17. ISSN 1211-2860.

CHMELÍK, Jan (ed.) *Ekologická kriminalita a možnosti jejího řešení*. 1. vydání. Praha: Linde, 2005. 216 s. ISBN 80-7201-543-5.

JELÍNEK, Jiří (ed.). *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. Str. 722. ISBN 978-80-87212-22-6.

²⁸ Blíže k trestnému činu Pytláctví viz HANÁK, Jakub – op. cit. Z tradičních autorů se k tomuto názoru připojuje zejména Šámal – viz ŠÁMAL, Pavel; PÚRY, František.; RISMAN, Stanislav. *Trestní zákon: komentář*. 6. vydání. Praha: C.H. Beck, 2004. 721 s. ISBN 80-7179-896-7.

²⁹ Viz např. JELÍNEK, Jiří (ed.). *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. Str. 722. ISBN 978-80-87212-22-6.

MÜLLEROVA, Hana. Zvíře jako objekt právních vztahů in Dny práva – 2010 – Days of Law, 4. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity, The conference proceedings. Ed.: DÁVID, Radovan, SEHNÁLEK, David, VALDHANS, Jiří. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Brno, 2010. Str. 1916 - 1928. ISBN 978-80-210-5305-2.

STEJSKAL, Vojtěch. Nový trestní zákon 2010 in České právo životního prostředí. Praha: Česká společnost pro právo životního prostředí, 2009. Ročník IX. Číslo (1) 25 Str. 43 – 50. ISSN 1213-5542.

STEJSKAL, Vojtěch. Recentní právní úprava nakládání se zvířaty v rámci lidské péče in Člověk a zvíře – v zajetí či v péči? Aktuální právní a věcné otázky nakládání se zvířaty. Ed. STEJKAL, Vojtěch; LESKOVJAN, Martin. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010, s. 8 – 24. ISBN 978 80-87146-33.

STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost. 1. vydání. Praha: Linde, 2006. Str. 230 – 232, 363 – 367, 533 - 535. ISBN 80-7201-609-1.

STEJSKAL, Vojtěch. VILÍMKOVÁ, Veronika. Zákon o obchodování s ohroženými druhy a předpisy související. Komentář. 1. vydání. Praha: Linde, 2005. Str. 349 - 359. ISBN 80-7201-512-5.

ŠÁMAL, Pavel; PÚRY, František.; RISMAN, Stanislav. Trestní zákon: komentář. 6. vydání. Praha: C.H. Beck, 2004. 721 s. ISBN 80-7179-896-7.

ŠNEJDRLOVÁ, Zuzana. Trestný čin týrání zvířat ve světle rozhodování soudů ČR in Člověk a zvíře – v zajetí či v péči? Aktuální právní a věcné otázky nakládání se zvířaty. Ed. STEJKAL, Vojtěch; LESKOVJAN, Martin. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010, s. 104 – 108. ISBN 978 80-87146-33.

ZICHA, Jiří. Nový trestní zákoník – rozbor problematiky a návrh změn některých trestních činů proti životnímu prostředí. Nepublikováno, určeno pro vnitřní potřebu MŽP.

Důvodová zpráva k zákonu č. 330/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Contact – email

lucie.pokorna@mzp.cz